

En dystert tillsynsrapport om waldorfskolor

Skolinspektionen är inte nådig i sin kritik av en majoritet av Sveriges waldorfskolor. **Lotten Kalenius** har utifrån egen erfarenhet som waldorfelev läst och reflekterat kring rapporten "Tematisk tillsyn av waldorfskolor" som myndigheten släppte under hösten.

MAN ÄR BARA BARN EN GÅNG, så en bristande skolundervisning kan leda till en högre tröskel för att senare i livet komma i samklang med samhället. Därför är Skolinspektionen uppgift viktig och resultatet av dess granskningar ibland illavarslande.

Det fick jag själv uppleva runt millennieskiftet när jag, efter tre år på Söderköpings waldorfskola, började på ett

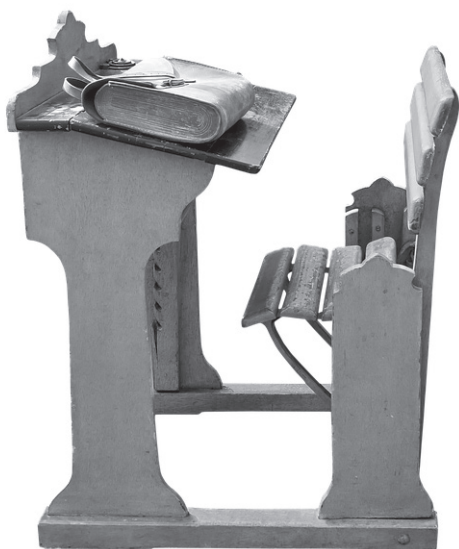
kommunalt högstadium. Lite skämtsamt brukar jag säga att jag fortfarande lider av ett ”pastell- och akvarelltrauma”. Tack och lov för mitt läshuvud, för det var pinsamt mycket jag behövde ta igen kunskapsmässigt. Jag var i princip ett ufo när jag kom som ny elev i klassen en termin in i sjuan. ”Nej, jag vet inte hur man säger ’glass’ på spanska. Men jag kan sjunga en liten räknesång.”

Med anledning av min personliga erfarenhet väcktes min nyfikenhet när Skolinspektionen släppte en rapport efter en tillsyn av landets waldorfskolor. Snabb som en kobra letade jag upp den och plöjde de 31 sidorna. Sorgligt nog visade det sig att samtliga av rapportens påtalade brister är mig allt för bekanta, så läsaren får ursäkta mig för sporadiska kommentarer av sarkastisk art.

Sammanfattning

Varje skola besöktes under tre dagars tid. Lärare, elever, rektorer och elevhälsan intervjuades. 27 av 35 inspekterade skolor uppvisade brister inom ett av Skolinspektionens tillsynsområden: undervisning utifrån läroplanen, garanterad undervisningstid, tidiga stödinsatser, vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, trygghet samt kränkande behandling. Åtta skolor uppvisade inga brister alls, men merparten av skolorna bedömdes ha brister inom mer än ett område.

Undervisningen utgår till stor del från den waldorfpedagogiska kursplanen ”En väg till frihet”. Enligt Skolinspektionen tenderar därför waldorfpedagogiken att överordnas skolförfattningarna. Detta, tillsammans med waldorfskolornas undantag från skollagens krav på lärarlegitimation, anses ha ett samband med observerade

brister i arbetet med tidiga stödinsatser, tillräcklig undervisningstid och möjligheter att utveckla sin förmåga att använda digital teknik.

Översatt till vardagsspråk verkar det som det kan ha en negativ effekt för elever när utbildade lärare får lov att improvisera fram sin undervisning utifrån en flummig kursplan.

Bristande uppföljning av elever

Totalt 14 av de granskade 34 skolorna uppvisar brister i arbetet med tidiga stödinsatser för elever med särskilda

behov. Ofta kartläggs inte elevernas kunskapsutveckling och på en del skolor fungerar inte arbetet med att sätta in adekvata insatser för elever i behov av mer stöd.

Lärare som Skolinspektionen intervjuat är många gånger väldigt öppna med att de använder sig av exempelvis kartläggningsmaterial "på sitt sätt". En annan motiverade även att elevers kunskapsutveckling inte följs upp med att "man inte har lika bråttom med bokstäver som andra skolor". Vid en av skolorna har delar av kartläggningsmaterialet genomförts endast i grupp.

Idén om "sjuårsperioder" i barns utveckling påverkar hur waldorfskolorna arbetar med tidiga stödinsatser, som antingen skjuts upp eller inte sätts in alls. Lärare har berättat för Skolinspektionen att skolan avvaktar med att ge stöd till elever för att de inte anses vara mogna nog. En rektor hänvisar till "gamla waldorftraditioner" om hur stöd till elever ska hanteras. En lärare berättar att om en elev inte visar nyfikenhet för bokstäver och läsning så kan skolan ändå avvakta med att ge stöd med hänvisning till elevens mognad.

En annan återkommande brist är att lärare inte samråder med personal med specialpedagogisk kompetens vid särskilda bedömningar. Ibland kopplas specialpedagogisk kompetens in först efter att en lärare utan relevant kompetens redan bedömt att insatser ska planeras.

Skolinspektionen har beslutat om föreläggande i 12 av de 14 fallen.

Idrott och eurytmi

Gällande idrott är en viktig kritik från Skolinspektionen att waldorfskolorna genomgående räknar in eurytmi som

undervisning i idrott och hälsa. Eurytmi är en form av själsliga kroppsövningar. På sida 67 i den waldorfpedagogiska kursplanen *En väg till frihet* står det att eurytmi ”syftar [...] till att eleverna skall lära känna sin kropp som språkligt och musikaliskt uttrycksmedel.”

Eurytmi går kort och gott inte att jämföra med bollsporter och gymnastik. Skolinspektionen nämner en skola där undervisningstimmarna i idrott och hälsa är 68 timmar färre än de 140 timmar som ska ges enligt timplanen för skolan. ”Följden av att skolor tar undervisningstid från idrott och hälsa är att eleverna inte får de förutsättningar som de har rätt till för att nå målen i idrott och hälsa.”

Eurytmin var för övrigt något jag som waldorfelev gjorde allt för att skolka från trots att jag egentligen var

en ”pluggis”. Men det straffade sig – till min stora sorg vet jag än idag inte riktigt hur bokstaven A ska kännas i själen.

Teknikfientlighet

Skolan ska bidra till att elever utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällsutvecklingen. De ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik, utveckla ett kritiskt tänkande och kunna värdera information.

Det ingår dock i den pedagogiska traditionen inom antroposofin att vara tveksam till teknik i yngre åldrar. Skolinspektionen noterar en teknikfientlighet i waldorfskolorna både bland lärare och föräldrar. Lärarna menar att det är viktigt att eleverna får lära sig att skriva och räkna på annat sätt innan de gör det på datorn, samt att eleverna använder digitala verktyg tillräckligt på fritiden.

Jag minns själv hur lärare med värme och stolthet lyfte upp elever som kom från hem som varken hade tv eller radio och där barnen förvägrades att köpa kläder i butik. Så underbart jordnära och okorrumperat. Men å andra sidan minns jag att läraren en gång rullade in den gamla tjock-teven och lät klassen titta på *Spartacus* från 1960. Det var ju 3 timmar 17 minuter av kvalitativ historieundervisning om romarriket medelst hyfsat modern teknik. Min främsta lärdom var, så här i efterhand, att korsfästelse ser obehagligt ut och att Kirk Douglas har en respektgivande haka.

Kränkningar och bristande trygghet

Vid tre av de besökta skolorna noterade Skolinspektionen att det under rasterna förekom konflikter, kränkningar

och både verbala och fysiska angrepp bland eleverna utan att personal ingrep. Följande trodde jag inte att jag skulle behöva läsa i en rapport av det här slaget:

”Bland annat sågs att en äldre elev kastade en yngre elev i marken flera gånger, och att en elev på högstadiet skrek ’gay’ och ’bög’ till en annan elev, medan ytterligare en elev filmade händelsen. Skolinspektionen observerade samtidigt att personal som befann sig i närheten eller passerade såg händelserna utan att ingripa. I något fall agerade inte personal trots att elever vände sig till dem.”

Det finns en naiv föreställning om att antroposofin per definition är god, vilket leder till uppfattningen om att mobbning inte kan ske på en waldorfskola. Jag vill inte ens försöka minnas hur många gånger jag i en utsatt situation vände mig till en lärare för hjälp bara för att bli avfärdad, alternativt få det hela ”luftat” med min mobbare – i värsta fall inför hela klassen. Det är nog sällsynt att barn i mellan- och högstadiet slutar trycka ner varandra för att en lärare sagt att de ska be om ursäkt och kramas, men vad vet jag.

Rätten till en kvalitativ undervisning

Waldorfskolorna är som tidigare nämnts undantagna från kravet på lärarlegitimation, vilket naturligtvis inte ändrar

Det finns en naiv föreställning om att antroposofin per definition är god, vilket leder till uppfattningen om att mobbning inte kan ske på en waldorfskola.

det faktum att lärarnas utbildningsnivå har en rätt stark korrelation med förutsättningarna för en kvalitativ undervisning. Waldorflärlarhögskolan har egna utbildningar till waldorflärlare. Trots det fann Skolinspektionen att i nio av de inspekterade skolorna hade mindre än hälften av lärarna någon form av lärarutbildning. Vid ytterligare sex skolor var andelen lägre än 60 %. Elever rapporterade om att de ofta upplever det som att lärarna improviserar fram sina lektioner och att de inte är varierande nog.

Det går att utläsa en viss frustration mellan raderna i rapporten över att waldorfskolorna har ett undantag i skollagen. I rapportens avslutande kommentarer står det att läsa:

”När regeringen 2012 valde att införa lärarlegitimation bedömde de att [det] skulle kunna öka rättssäkerheten för barnen och eleverna samt möjligheterna att komma i åtnjutande av rätten till utbildning, förbättra kvalitetssäkringen av lärare och därmed höja kvaliteten på den samlade lärarkåren och tydliggöra det individuella yrkesansvar som legitimerade lärare har.”

Och senare:

”Även om forskningen tydligt visar att lärares utbildning är viktig för undervisningens kvalitet är det alltså inte möjligt för Skolinspektionen att kritisera waldorfskolor för att de använder obehöriga lärare för undervisningen.”

De konstaterar också att den bristande utbildningen hos waldorflärlare kan vara en förklaring till att skolorna har en tendens att utgå ifrån waldorfpedagogiken snarare än skolförfattningarna. Den oskrivna frågan tycks vara: bör

Bild: Pavel Danilyuk.

inte waldorfelever enligt lag vara garanterade samma undervisningskvalitet som andra skolelever?

Vidare observerar Skolinspektionen en oordning i timplanearbetet på waldorfskolor som leder till att elevers undervisningstid inte kan garanteras. På en av skolorna förekom det till och med olika scheman för samma elever. I ett svidande stycke som träffar en igenkänningsnerv i mig skriver de: "Risken är att eleverna inte lär sig det som de har rätt till och behöver kunna, och därmed att de lämnar grundskolan med sämre förutsättningar för vidare studier, yrkes- och samhällsliv [...]."

Vetenskaplig grund

Skolinspektionen verkar dessutom anse att de fått ett omöjligt uppdrag i att granska huruvida waldorfskolornas utbildning vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, något de understryker var tillsynens ambition

att göra. I slutändan fick inga av de granskade skolorna anmärkning på det området.

Det kan anses förvånande att de inte fann en enda brist på det området med tanke på allt annat som står att läsa i rapporten. Men i och med att waldorfskolorna tillåts ha parallella läroplaner blir ett redan komplext område än mer svårt att granska, varför Skolinspektionen inte kan belägga att några brister föreligger – det är helt enkelt inte görbart. Detta trots att "[antroposofins] tankar i sig har utmanat vetenskapliga ideal", som de själva torrt konstaterar.

Rapportens slutord lämpar sig därför väl även för denna texts slutsats: det finns god anledning till att fortsätta uppmärksamma dessa områden samt se över de undantag i lagstiftningen som gäller för waldorfskolor. ✍

Litteratur

"Tematisk tillsyn av waldorfskolor. Rapport efter tillsyn av 35 grundskolor med waldorfinriktning". Skolinspektionen, 2022. <https://skolinspektionen.se/>

En väg till frihet. Waldorfskolefederationen. Telleby Bokförlag: Järna, 2016.